

Grote dagen in de regio

Ferdy Hieselaar

Inleiding

In het kader van een jubileum is de aandacht doorgaans gericht op overzichten van activiteiten die gedurende de jubileumperiode verricht zijn. Zo is het trektellen een onderzoek dat gedurende het hele bestaan van de VWG uitgevoerd is. Eén van de zaken die veel korter bestaan, maar toch al 15 jaar meegaat is de Big Day. Aangezien er nog nooit een overzichtsartikel is verschenen waarin de diverse Big Days met elkaar vergeleken worden leek het jubileumnummer van de Fitis mij een mooie gelegenheid om hier een begin mee te maken.

Geschiedenis

In het voorjaar van 1986 bedacht een stel vogelvrienden dat het wel leuk zou zijn om een keer een Big Day te organiseren. Een Big Day is een vogelspel waarbij een of meerdere teams proberen in 24 uur (doorgaans van middernacht tot middernacht) zo veel mogelijk vogelsoorten waar te nemen in een bepaald gebied. Nu was het in 1986 zo dat Big Days eigenlijk alleen in Amerika of Groot-Brittannië gehouden werden, of in heel Nederland waarbij in één dag kriskras door het hele land gecroost werd met een paar auto's. Wij vonden dat milieuvriendelijk en kwamen op een milieuvriendelijke energiebron: spierkracht, oftewel een Big Day op het fietsje en/of lopend; en dan natuurlijk in onze regio.

Zo gezegd, zo gedaan. De beste tijd voor een Big Day in onze regio werd geacht begin mei te zijn en dus werd het weekend van 3-4 mei 1986 uitgekozen. Er gingen maar liefst drie teams op pad. Helaas werd in het eerste jaar de hoofdregel al overtreden nl. dat alle teams op dezelfde dag strijden (om de onderlinge scores vergelijkbaar te houden). Het eerste team ging al zaterdag van start terwijl de andere twee teams de zondag gebruikten. Ondanks dat het team van de zaterdag reddeloos verloor leverden ze wel een prestatie die nooit meer herhaald is: ze ontdekten een Terekruiter: een nieuwe soort voor de regio en pas het vijfde geval voor Nederland (Dorèl & van Huijssteeden, 1986)!

Na deze eerste Big Day voor de regio hadden we de smaak te pakken en volgden er ook in 1987 en 1988 Big Days; daarna zakte het enthousiasme wat in en waren er Big Days in 1992 (met slechts één team dat

het Big Day-record wilde breken, wat overigens gemakkelijk lukte), 1994, 1996 en 2000.

“Werktijden”

Ook met betrekking tot de begintijd liep het enthousiasme gedurende de jaren wat terug, of zou dat komen door het ouder worden van de deelnemers? In 1986 begonnen alle teams om 0.00 uur exact of kort daarna, in 1987 begonnen de teams iets later en vanaf 1988 zie ik in de verslagen begintijden van 4.00 uur (Hieselaar, 1987; Hieselaar & Geelhoed, 1988). In 1994 startte één team zelfs pas om 5.30 uur (Geelhoed & Hieselaar, 1994)! De winnende teams zijn het er wel over eens dat ca. 4.00 uur de optimale begintijd is. De uren voor 4.00 uur leveren relatief weinig extra soorten op, maar zijn wel erg vermoeiend en kosten daardoor waarschijnlijk een paar soorten later op de dag.

Datum en weer

Alle Big Days zijn gehouden tussen 3 mei en 16 mei. Dit blijkt toch wel de beste tijd te zijn om zoveel mogelijk vogelsoorten in de regio te zien. Een najaars-Big Day is een lang gekoesterd plan maar is nog nooit van de grond gekomen. Er is lang discussie geweest of begin mei of half mei de beste tijd is om een Big Day in de regio te houden: begin mei is er een grotere kans op achterblijvende wintergasten, zoals Smient, Topper, Kramsvogel en Keep, maar later in het seizoen is de kans op “late aankomers” als Wespendif, Bosrietzanger en Grauwe Vliegenvanger groter. De nadruk in de vorige zin ligt op het woord “kans”, want in de praktijk is er tijdens de Big Day van 1987 (5 mei) dus een Bosrietzanger gezien en is de enige Wespendif niet tijdens de Big Days op 11 en 16 mei gezien, maar op een Big Day op 6 mei. Mooie kandidaten voor een Big Day in 2002 zijn wat mij betreft 4 of 11 mei met als reserve 18 mei.

Een factor die waarschijnlijk van (veel) groter belang is dan de datum is het weer. 1987 was een echt dieptepunt met 123 soorten op de dag door twee teams waargenomen met voor het winnende team maar 113 soorten: een harde noordenwind en lage temperaturen zorgden voor slechte zangvogeltrek en zang. 2000 was het absolute topjaar: op deze heel mooie voorjaarsdag zagen drie teams in totaal maar liefst 153 soorten en het winnende team zag 140 soorten; het team dat laatste eindigde zag 134 soorten, wat nog steeds een evenaring was van het vorige record. Deze dag was een topdag met goede zee- en roofvogeltrek en redelijk goede zang die lang op de dag doorging. Nog een voorbeeld van het belang van het weer is 1986. Het eerste team ging zaterdag op stap met redelijk weer maar vrij lage temperaturen en een foute wind, de andere

teams gingen op zondag van start met schitterend warm weer met een goede, niet te harde ZO-wind. Het gevolg was slechts 110 soorten voor het zaterdagteam en 120 en 121 soorten voor de teams van zondag. De zondag leek overigens heel slecht te worden toen het tussen 2.00 en 4.00 uur 's nachts stroomde van de regen. Om 3.00 uur stond ons team toen in de regen onder een lantaarnpaal in de Inlaagpolder te kleumen toen een automobilist langsreed en ons zeer verbaasd aankeek. Welke malloot gaat 's nachts om 3.00 uur in de polder in de regen staan wachten? En waarop? Dit was overigens de enige regen die ik ooit tijdens een Big Day heb meegemaakt.

Deelnemers

Bij elkaar zijn zeven Big Days gehouden waar in totaal 15 teams met 28 personen aan mee hebben gedaan. De verhouding man:vrouw bij de deelnemers is wat onevenwichtig, 24:3. We zullen het er maar op houden dat zo'n "jaag"spelletje meer appelleert aan het mannelijke jachtinstinct. Opvallend is voorts dat er een "vaste kern" van zes personen is die meer dan drie keer hebben meegedaan. Dit zijn Steve Geelhoed, Amon Gouw (beiden 4x), Evert van Huijssteeden, Pim de Nobel (beiden 5x), Hans Groot (6x) en ik (alle 7x). Drie personen hebben drie keer geparticipeerd en maar liefst 12 mensen hebben zich slechts één keer rot gefietst op zoek naar de vogels.

Van de personen die drie of meer keer meededen, is het niemand gelukt om altijd tot het winnende team te behoren. Hans Groot heeft de beste prestatie geleverd met 5 overwinningen in 6 keer, daarna volgen Amon Gouw met 3 uit 4 en Berry van der Hoorn met 2 uit 3; Roy Slaterus heeft daarentegen ondanks 3 deelnames nog niet kunnen winnen.

Aantallen en records

Leuk al die namen, maar waar doen we het nu allemaal voor? Voor het aantal soorten natuurlijk. In tabel 1 staat het aantal soorten dat gezien is door de verschillende teams. In de laatste kolom staan de achtereenvolgende records van alle teams. In de kolom Dag totaal staat het aantal soorten dat door alle teams samen op de dag telbaar gezien is. Een soort is telbaar voor een team als hij door ten minste ca. 75% van de teamleden is waargenomen (3 van de 4, 4 van de 5, 5 van de 6); dit is onder andere om te voorkomen dat teams uiteenvallen in "teams" van één persoon en om de aantallen niet te laten vervuilen door "enthousiaste" claims. Elke soort telt voor 1 en alleen "wilde" soorten tellen mee (dus Nijlgans en Fazant tellen niet). Afwijkend van landelijke telregels telden voor de regionale Big Day herkenbare ondersoorten als Engelse Kwikstaart en Bonte Kraal voor een half. Na de "opwaardering" van diverse

algemene ondersoorten tot soorten medio jaren negentig zijn ook de aantallen opnieuw berekend. Dit heeft niet tot schokkende veranderingen geleid. Naast het aantal telbare soorten zijn er op elke Big Day door vrijwel elk team wel soorten gezien die niet telbaar waren. Zo is er in 2000 door elk team één niet-telbare soort gezien die ook niet door de andere teams gezien werd, nl. Grote Zee-eend, Noordse Stormvogel en Purperreiger.

Tabel 1. Aantal tijdens regionale Big Days waargenomen soorten.

Jaar	Datum	Team	Aantal soorten	Dagtotaal	Winnende team vs. dagtotaal	Record
1986	4-5	1	121	144	84%	121
		2	120			
		3	110			
1987	5-5	1	113	123	92%	121
		2	110			
1988	6-5	1	119	132	90%	121
		2	118			
1992	16-5	1	127	127	nvt	127
1994	7-5	1	121	131	92%	
		2	120			
1996	11-5	1	134	141	95%	134
		2	124			
2000	6-5	1	140	153	92%	140
		2	136			
		3	134			

Uit tabel 1 blijkt dat Big Days lange tijd erg spannend geweest zijn; in 1986, 1988 en 1994 was er slechts één soort verschil tussen de winnaars en het team dat 2e werd, in 1986 was het verschil zelfs een half. Vanaf 1996 zijn de verschillen groter: in 1996 werd het grootste verschil tot nu toe gerealiseerd.

Het record vertoont duidelijk een stijgende lijn: het eerste aantal dat in 1986 neergezet werd leek lange tijd moeilijk te kloppen, maar in 1992 lukte het een team dat zonder tegenstander de Big Day deed, dit record goed te verbeteren. Het team dacht dat dit record nog wel te verbeteren was, maar dat dit alleen onder goede omstandigheden zou kunnen. Toch werd dit record van 127 vier jaar later alweer gebroken; het winnende team schatte dat ook dit record wel verbeterd kon worden. En ja hoor, in 2000 was het weer zover. Een record van maar liefst 140 soorten! Dit is een onwaarschijnlijk hoog aantal voor een regionale Big Day.

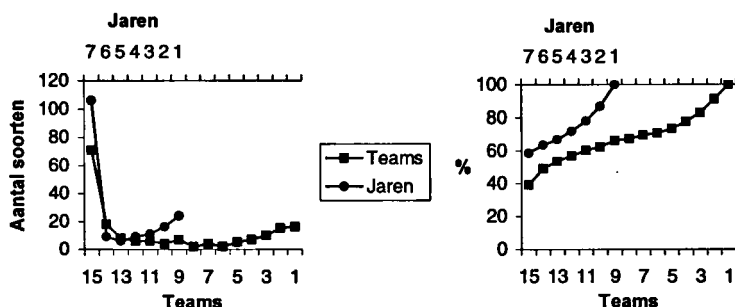
Vergelijk dit bijvoorbeeld maar met de dagtotalen van de andere Big Days en met het landelijke record van 183 soorten. Het regionale record is wel gerealiseerd op een echte topdag, hetgeen ook blijkt uit het dag-totaal voor deze Big Day van 2000. Ik denk dat dit record nog wel te verbeteren is, omdat het dagtotaal nog 13 soorten hoger ligt en er nog drie niet-telbare soorten door de teams waargenomen zijn. Saillant detail is bovendien dat één van de deelnemers de dag erna (the day after) nog vijf soorten zag langsvliegen die niet door de drie teams op de Big Day waargenomen waren (waaronder drie nog nooit op een Big Day gescoorde soorten); het totaal aantal tijdens dat topweekend waargenomen soorten komt daarmee op minstens 161! Het wordt wel heel moeilijk en voor een hoger record is een topdag met topweer en toptrek, geluk en een goede voorbereiding onontbeerlijk. Om met enige kans op succes vooral onopvallende broedvogels als Kleine Bonte Specht en Grote Lijster op een Big Day waar te nemen is een grondige voorbereiding noodzakelijk. Ik heb zelf het idee dat de hogere aantallen ook ontstaan zijn door betere informatie omtrent welke soorten waar zitten en een iets betere voorbereiding. Daarnaast zijn diverse soorten in 10 jaar tijd wat gemakkelijker geworden om waar te nemen in de eerste helft van mei (Havik, Sperwer en Bulzerd bijvoorbeeld).

De Grote Lijster is een vrij schaarse broedvogel in de regio. Toch heeft in al die jaren maar één team deze soort aan zijn lijst kunnen toevoegen (Piet Munsterman).

Soorten

In totaal is door 15 teams in zeven regionale Big Days een respectabel totaal van 181 telbare soorten gezien. Daarnaast zijn er ook minimaal vier niet-telbare soorten gezien (Pijlstaart, Steenuil, Spotvogel en Vuurgoudhaan); de niet-telbare soorten zijn nooit heel goed bijgehouden door de teams. Grappig detail is dat Spotvogel dus nooit als telbare soort gezien is op een Big Day, terwijl dit toch een vrij talrijke broedvogel is in de regio; dit heeft ongetwijfeld met de late aankomstdatum van de soort te maken. Het is interessant om een reeks op te stellen hoeveel soorten tijdens elke Big Day zijn gezien tot hoeveel op slechts één Big Day; daarnaast het aantal soorten door alle teams tot het aantal door slechts één team. Dit is weergegeven links in figuur 1. Ook leerzaam is welk percentage van het totale aantal van 181 soorten door alle teams respectievelijk op elke Big Day waargenomen is en welk percentage op slechts één Big Day of door slechts één team (rechts in figuur 1).

Figuur 1. Het aantal telbare soorten uitgezet tegen het aantal teams respectievelijk het aantal Big Days (links). Rechts het percentage van alle 181 soorten uitgezet tegen het aantal teams respectievelijk het aantal jaren.

Uit figuur 1 blijkt dat maar liefst 106 (59%) van de 181 soorten op alle zeven Big Days zijn waargenomen. Er kan gesteld worden dat deze soorten in principe op elke Big Day waargenomen moeten kunnen worden en dat een Big Day-team in mei eigenlijk altijd meer dan 100 soorten in de regio moet kunnen zien. Het aantal soorten dat op zes Big Days t/m op drie Big Days is waargenomen ligt op ca. 10 en daarna stijgt het weer tot 16 soorten die op twee Big Days zijn gezien en 24 soorten die in één Big Day-jaar zijn waargenomen. Het verloop bij het aantal teams vertoont een zelfde beeld.

Algemene soorten

Het aantal in alle jaren waargenomen soorten ligt dus op 106; het aantal dat door alle 15 teams gezien is ligt echter een stuk lager: 71 (39%) soorten werden door alle teams gezien. Er zijn dus 35 soorten die wel zo algemeen zijn dat ze elke Big Day waargenomen zijn maar toch niet door alle deelnemende teams. Dit kan een aantal oorzaken hebben zoals het schaarse voorkomen in de regio of de moeilijke waarneembaarheid van de soorten, de observatievermogens van de teams (voorbereiding, route, alertheid, motivatie) of gewoon pech. Om dit te onderzoeken heb ik een onderverdeling in categorieën gemaakt hoeveel van deze 35 soorten door 14 teams respectievelijk door 13, 12, 11 en tien teams waargenomen zijn. Belangrijkste gedachte achter deze verdeling in categorieën is dat soorten die door 14 van de 15 teams zijn gezien algemener of gemakkelijker waarneembaar zijn dan soorten die door slechts tien van de 15 teams zijn gezien. Het missen van een soort uit de categorie 14 zal ook eerder aan het team liggen dan het missen van een soort uit de categorie 10, omdat deze soort ook door vier andere teams gemist is. Daarna heb ik voor elke categorie en elk Big Day-jaar een score opgezet hoeveel soorten uit die categorie in elk Big Day-jaar gemist werden. Hierbij is ervan uitgegaan dat één soort die in een Big Day-jaar door twee teams gemist wordt een score van 2 oplevert. Ter verduidelijking een kot voorbeeld: de categorie 10 bevat twee soorten: Goudvink en Watersnip. In 1994 zijn beide soorten door alle teams gezien, hetgeen in deze categorie voor Big Day-jaar 1994 een score van 0 oplevert. In 2000 zijn beide soorten door twee van de drie teams gemist, hetgeen een score oplevert van $2 \text{ (soorten)} \times 2 \text{ (teams)} = 4$.

Tabel 2. 35 soorten die elke Big Day gezien zijn, maar niet door alle teams, uitgesplitst naar het aantal teams dat deze waargenomen heeft per Big Day-jaar. Het jaar 1992 is niet van toepassing omdat in dat jaar slechts één team meedeed. Voor uitleg zie bovenstaande tekst.

Aantal teams	Verdeling 35 soorten	1986	1987	1988	1992	1994	1996	2000	Totaal
14	18	9	1	4	Nvt	4	0	0	18
13	8	8	1	2	Nvt	4	1	0	16
12	3	3	2	1	Nvt	0	1	2	9
11	4	6	4	3	Nvt	0	1	2	16
10	2	4	1	0	Nvt	0	1	4	10
Totaal	35	30	9	10	Nvt	8	4	8	69

Uit deze tabel blijkt duidelijk dat de eerste Big Day-jaren een belangrijk aandeel in de gemiste soorten hebben, en dat het accent in de latere jaren verschuift naar de soorten die door meerdere teams gemist worden.

Vooraf 1986 heeft een groot aandeel. Dit eerste Big Day-jaar was ook duidelijk een eerste experiment. In dit jaar werden ook verreweg de meeste soorten gezien die (net) niet telbaar waren, maar liefst negen. In 1988 werden nog zeven soorten niet telbaar gezien, maar dit was hoogstwaarschijnlijk te wijten aan de grote teams in dat jaar (5 en 6 personen).

Het aantal soorten dat door één team gemist werd ligt op 18. Deze kan je gerust rangschikken onder de noemer "grote missers". Hier zitten nl., soms zeer algemene, broedvogels tussen als Dodaars, Bruine Kieken-dief, Kluut, Zanglijster (!; zie ook Geelhoed & Hieselaar, 1994) en Putter en algemene doortrekkers als Zwarte Ruiter, Groenpootruiter, Oeverloper en Rosse Grutto (!). Hierin is het "Terekruiter"-team uit 1986 absolute koploper met zeven "grote missers" en maar liefst 16 soorten uit de 35 soorten die elk Big Day-jaar gezien zijn maar niet door elk team; zelf wijten ze dit aan het ontdekken van de Terekruiter, hetgeen veel tijd vergde door het maken van een beschrijving en het doorgeven aan "vrienden en bekenden".

Bij de 35 soorten zijn er ook die elke Big Day zijn gezien maar door relatief weinig teams. Hier zijn eerder genoemde Goudvink en Watersnip (elk jaar maar door slechts tien teams) en Zwarte Mees (op zes Big Days maar slechts acht teams) voorbeelden van; deze drie soorten staan bij de ervaren Big Day-ers ook bekend als "lastig" (Van der Hoorn et al, 2000). Er is maar één team (logischerwijs op het team van 1992 na) dat alle 106 soorten waargenomen heeft die elke Big Day waargenomen zijn: het winnende team van 2000. Het winnende team uit 1996 miste één soort van deze 35. Het team uit 1992 zag natuurlijk alle 106 soorten die elke Big Day gezien zijn en zag ook alle soorten die in zes van de zeven jaar gezien zijn; daarmee zagen ze 115 soorten van hun dagtotaal van 127 (91%) en was het record op deze Big Day vooral te danken aan het niet missen van algemene soorten. Er werd in 1992 maar één soort gezien die niet op andere Big Days gezien is, nl. een Noordse Kwikstaart (van der Hoorn, 1992).

Zeldzame soorten

Er zijn 40 soorten die in één of twee jaar gezien zijn; dit is 22%. Dit overlapt vrijwel geheel met de soorten die door een, twee of drie teams zijn gezien. Deze zijn onder te verdelen in echte zeldzaamheden, zoals de al eerder genoemde Terekruiter, Zwarte Wouw, Europese Kanarie, Grauwe Kiekendief en Grote Burgemeester; late zomergasten als Bosrietzanger en Wespandief; minder algemene doortrekkers als Purperreiger, Temmincks Strandloper en Strandplevier; late wintergasten als Ijs-eend, Goudplevier en Blauwe Kiekendief; en (zeldzame) broedvogels als Grote Lijster, Buidelmees en Kleine Bonte Specht. De onderverdeling van deze 40 soorten over de jaren is weergegeven in tabel 3.

Tabel 3. Aantal soorten dat een of twee keer waargenomen is op Big Days per Big Day.

Aantal jaar waargenomen	1986	1987	1988	1992	1994	1996	2000	Totaal
1	5	0	2	1	3	5	8	24
2	7	4	2	2	3	5	9	32
Totaal	12	4	4	3	6	10	17	56

De jaren 1986, 1996 en 2000 springen in het oog. Oplettende lezers zien meteen de overeenkomst met de dagtotalen in tabel 1 (respectievelijk 144, 141 en 153 soorten). Er bestaat dus een duidelijk verband tussen een hoog dagtotaal en veel voor een Big Day zeldzame soorten. 1986, 1996 en 2000 waren ook echte topdagen met goed weer voor een Big Day. Uit tabel 3 blijken ook de Big Days met minder gunstig weer, 1987 en 1992.

Ten slotte

Dit was een eerste uitwerking van de gegevens die zeven jaar Big Days opgeleverd hebben. In een volgend artikel besteed ik meer aandacht aan de verschillen tussen de teams onderling, de relatie tussen soorten en winst of verlies en de daarmee samenhangende strategie, en mogelijk verleden, heden en toekomst voor een aantal soorten op Big Days.

Ook achter de computer blijken Big Days leuk en interessant te zijn. Maar wat ik van al die Big Days nog steeds het meest indrukwekkend blijf vinden: als je 's nachts in bed tolt hoor je nog steeds een compleet vogelkoor in je hoofd!

Literatuur

- Dorèl, F. & Huijssteeden, E. van, 1986. Terekrutter bij Spaarnwoude in mei 1986. *Fitis* 22(3): 111-113.
- Geelhoed, S. & Hieselaar, F., 1994. Big Day 1994. *Fitis* 30(3): 136-140.
- Hieselaar, F., 1987. Big Day 1987. *Fitis* 23(2): 61-63.
- Hieselaar, F. & Geelhoed, S., 1988. Big Day 1988. *Fitis* 24(2): 75-77.
- Hoorn, B. van der, 1992. Big Day 1992 revisited. *Fitis* 28(2): 94-95.
- Hoorn, B. van der, Hieselaar, F., Dokter, A. & Eijk, P. van, 2000. Big Day 2000. *Fitis* 36(2): 95-105.